

پرتوی از آفتاب

هفتصد نکته از نهج البلاغه

دکتر محمد حسن حائری یزدی

علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق.
 [نهج البلاغه، فارسی - عربی، برگزیده]
 پرتوی از آفتاب: هفتصد نکته از نهج البلاغه / [گردآورنده] محمدحسن حائری یزدی. -
 مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۸۵
 ۳۲۷ ص.
 ISBN: 964-444-950-9
 فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
 کتابنامه به صورت زیرنویس.
 ۱. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- خطبه ها. ۲. علی بن
 ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- کلمات قصار. ۳. علی بن
 ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- نامه ها. الف. حائری یزدی،
 محمدحسن، ۱۳۳۴ - گردآورنده. ب. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از
 هجرت - ۴۰ ق.، نهج البلاغه، برگزیده. ج. بنیاد پژوهشهای اسلامی. د. عنوان.
 ه. عنوان: هفتصد نکته از نهج البلاغه. و. عنوان: نهج البلاغه، برگزیده.
 ۲۹۷/۹۵۱۵ BP ۳۸ / ۰۲۲ / ۱۷
 کتابخانه ملی ایران
 ۳۳۴۷ - ۸۴ م

پرتوی از آفتاب

هفتصد نکته از نهج البلاغه

دکتر محمدحسن حائری یزدی

ویراستار: محمدجواد مهدوی

چاپ اول: ۱۳۸۵ / ۱۵۰۰ نسخه / قیمت ۲۳۰۰۰ ریال

چاپ: گوتمبرگ

بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: صندوق پستی ۳۶۶ - ۹۱۷۳۵

تلفن و دورنگار واحد فروش بنیاد پژوهشهای اسلامی: ۲۲۳۰۸۰۳

فروشگاه های کتاب بنیاد پژوهشهای اسلامی، مشهد: ۲۲۳۴۹۲۳، قم: ۷۷۳۳۰۲۹

شرکت به نشر، دفتر مرکزی (مشهد) تلفن ۷ - ۸۵۱۱۱۳۶، دورنگار ۸۵۱۵۵۶۰

Web Site: www.islamic-rf.org E-mail: info@islamic-rf.org

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

مقدمه ۹

اخلاقی - ۱۳

- نقش کرامت نفس ۱۳ □ راز اجابت دعا ۱۴ □ چگونه باید قضاوت کرد؟ ۱۵ □ ویژگیهای حزب شیطان ۱۵ □
نشانه‌های شجاعت و ترس ۱۶ □ زیرکی و حقیقت‌بینی ۱۷ □ شجاعت ۱۷ □ نقش نیت ۱۹ □ آثار تقوا ۱۹ □
اعتدال و توازن ۲۰ □ آثار مثبت پرهیز از خیانت ۲۱ □ اخلاص ۲۱ □ ستم، آفت بزرگ ۲۲ □
نصیحت ۲۳ □ یقین ۲۴ □ نقش منفی تمایلات نفسانی ۲۵ □ زهد و شکر ۲۶ □ محاسبه نفس ۲۷ □
خودشناسی و کرامت انسانی ۲۹ □ عیب‌پوشی ۳۰ □ درباره دوستان ۳۱ □ آزمون الهی ۳۲ □ رابطه ایمان و عمل ۳۳ □
آداب معاشرت ۳۴ □ حفظ محیط زیست ۳۵ □ ویژگیهای پارسایان ۳۵ □ دیگر ویژگیهای پارسایان ۳۸ □
اوصاف پارسایان ۴۰ □ ویژگیهای منافقان ۴۳ □ فقر، آفت شخصیت ۴۶ □ تسلیم و رضا ۴۸ □
راههای خودسازی ۴۹ □ انصاف ۵۴ □ دعا ۵۴ □ عاقبت‌اندیشی ۵۶ □ قناعت ۵۷ □ رازداری ۵۸ □
معاشرت با چه کسانی؟ ۵۸ □ نکوهش ظلم ۵۹ □ مدارا یا خشونت؟ ۵۹ □ برخورد با دوستان ۶۰ □
شیرینی بردباری ۶۲ □ همه پلها را نراب نکنیم ۶۳ □ تنبیه بدنی ممنوع ۶۳ □ جایگاه دوست ۶۴ □
شناخت روزگار ۶۴ □ تقوا، نظم و اصلاح ذات‌البین ۶۵ □ اعتماد به نفس ۶۷ □ اغتنام فرصت ۶۸ □
استدراج ۶۸ □ زهد ۶۹ □ آرزوهای طولانی ۷۰ □ جایگاه واجبات ۷۱ □ کنترل زبان ۷۱ □ عجب ۷۲ □
گذشت در موضع قدرت ۷۳ □ ویژگیهای فقیه واقعی ۷۳ □ بخشش ارزشمند ۷۴ □ انفاق ۷۴ □ رابطه خودشناسی و دیگرشناسی ۷۵ □ کم‌گویی نشانه کمال عقل ۷۵ □ حکمت، گمشده مؤمن ۷۶ □ ملاک ارزش انسان ۷۷ □
تجربه بزرگان ۷۸ □ ارزش تقوا ۷۸ □ جایگاه یقین ۷۹ □ دنیاطلبی، علت بیچارگی ۸۰ □ از دست دادن فرصتها ۸۱ □ تنظیم خانواده ۸۲ □ دوستی با مردم ۸۲ □ انفاق ۸۳ □ نقش صبر ۸۴ □ نقش نیت

۸۴ چگونه معاشرت کنیم؟ ۸۵ توبه ۸۶ دوران‌دیشی ۸۶ پرهیز از کینه‌جویی ۸۷ بهترین تنبیه ۸۷ قناعت ۸۸ درمان بیماری روان ۸۹ حسابرسی نفس ۸۹ عجب ۹۰ پاداش انفاق ۹۱ دارمکافات ۹۱ انفاق، راه درمان فقر ۹۲ کیفر ستم ۹۲ زمان انجام واجب و مستحب ۹۳ وعده دادن ۹۴ شرط اصلی امر به معروف ۹۴ نقش تقوا در سلامت جسم ۹۵ چشمها ۹۵ ضعف انسان ۹۶ عید واقعی ۹۶ زهد ۹۷ غیبت ۹۸ بدترین گناه ۹۸ جایگاه عفت ۹۹ وظیفه عالمان ۹۹ پرهیز از تکلف ۱۰۰

اخلاقی - اجتماعی - ۱۰۱

نقش مثبت خویشان ۱۰۱ نقش دین باوری ۱۰۲ راه احسان ۱۰۳ امر به معروف و نهی از منکر ۱۰۴ توکل و آثار آن ۱۰۵ آزادی ۱۰۷ زن قهرمان نیست ۱۰۷ خرد ورزی ۱۰۹ چگونه با مردم معاشرت کنیم؟ ۱۱۰ ابزار اصلی مدیریت ۱۱۰ اعتدال در سخن ۱۱۱ راه شکوفایی استعدادها ۱۱۲ مشروعیت دفاع ۱۱۲ توفیق اجباری ۱۱۳ پرهیز از پراکنده کاری ۱۱۴ جایگاه امر به معروف و نهی از منکر ۱۱۴

اخلاقی - اعتقادی - ۱۱۷

زاد و توشه معاد ۱۱۷ زاد و راحله معاد ۱۱۸ نقش اعتقاد به معاد ۱۱۹ ضرورت پیروی از پیامبر ۱۲۱ اخلاص، توحید و حقوق مردم ۱۲۲ یاد مرگ، ۱۲۴ آرامش، ثمره شناخت حق ۱۲۵ دوری از ستمکاری ۱۲۶ پارسایان و زندگی ۱۲۷ ضرورت دین‌شناسی ۱۲۹ انفاق، زاد و توشه قیامت ۱۳۰ ویژگیهای حزب الله ۱۳۲ یاد مرگ ۱۳۵ دشمنی بدترین توشه معاد ۱۳۵ مظلومیت امام در برابر خوارج ۱۳۶ امامت، زهد ۱۳۷ ضرورت الگوخواهی ۱۳۹ شهادت طلبی ۱۴۲ امامت و ... ۱۴۲ هجرت و ایمان ۱۴۳ یاد معاد و آثار آن ۱۴۵

اخلاقی - تاریخی - ۱۴۷

قصه فدک ۱۴۷ مظلومیت امام ۱۴۹ انگیزه عایشه و برخورد با او ۱۵۰

اخلاقی - سیاسی - ۱۵۳

ویزگیهای حزب شیطان ۱۵۳ □ حقوق شهروندان ۱۵۴ □ ارزش زمامداری ۱۵۵ □ وظیفه مردم در برابر دشمن ۱۵۶ □ حقوق متقابل امام و امت ۱۵۷ □ عدالت اجتماعی ۱۵۸ □ امام و فلسفه حکومت ۱۵۹ □ وظیفه کارگزار ۱۶۲ □ وظیفه حاکم در برابر قشر آسیب پذیر ۱۶۲ □ لزوم هوشیاری در عین نرمی ۱۶۴ □ ویژگی زمامداران ۱۶۶ □ چابکدلی، آفت بزرگ زمامداری ۱۶۷ □ پستها امانت هستند ۱۶۷ □ وظیفه کارگزاران ۱۶۹ □ عدالت اجتماعی ۱۷۰ □ عدالت و خشنودی مردم ۱۷۱ □ پرهیز از به کارگیری اعوان الظلمه ۱۷۲ □ شیوه رفتار با مردم ۱۷۳ □ والی و عیب پوشی مردم ۱۷۵ □ هم نشینان حاکم ۱۷۶ □ ضرورت حفظ سنتهای صحیح ۱۷۷ □ راههای کارگزاران ۱۷۸ □ عوامل فقر مردم ۱۷۹ □ ارتباط مستقیم با توده مردم ۱۸۰ □ حاکم و آداب جماعت ۱۸۲ □ رعایت پیمانها ۱۸۳ □ حاکم و کرامت امت ۱۸۴ □ وقت شناسی در انجام کار ۱۸۵ □ ارتباط مستقیم با مردم ۱۸۶

اعتقادی - ۱۸۹

توحید ۱۸۹ □ فلسفه نبوت ۱۹۰ □ خاتمت محمد صلی الله علیه و آله ۱۹۱ □ یقین، از ویژگیهای انبیا و اوصیا ۱۹۲ □ برکات نبوت ۱۹۳ □ بدعت و التقاط ۱۹۴ □ تقیه ۱۹۵ □ سیره نبوی ۱۹۶ □ ذکر پیامبر صلی الله علیه و آله ۱۹۸ □ خطر بدعت ۱۹۹ □ تنها یک صراط مستقیم ۲۰۰ □ اهل بیت: ۲۰۱ □ سیره نبوی ۲۰۳ □ توحید ذاتی ۲۰۵ □ شهادت طلبی ۲۰۶ □ زمین و حجت خدا ۲۰۷

سیاسی - ۲۰۹

نحوه برخورد با دشمن ۲۰۹ □ بیعت ۲۱۰ □ حکومت و نقش مردم ۲۱۱ □ جایگاه اطاعت از رهبری ۲۱۳ □ مبارزه با فتنه ناکثین ۲۱۴ □ گزینش کارگزار ۲۱۵ □ بخشنامه حکومتی و وظایف اصلی کارگزار ۲۱۸ □ رفاه کارگزاران ۲۱۹ □ کنترل کارگزاران ۲۲۰ □ آبادانی و پیشرفت کشور ۲۲۱ □ گزینش ۲۲۲

سیاسی - اجتماعی - ۲۲۵

امامت و ... ۲۲۵ □ عدالت ۲۲۶ □ ضرورت پیروی از امام ۲۲۷ □ ضرورت وجود دولت ۲۲۸ □ عدالت اجتماعی ۲۲۹ □ برخورد با بازرگانان و صنعتگران ۲۳۱ □ جایگاه صلح ۲۳۳

سیاسی - اعتقادی - ۲۳۵

اطاعت از امام ۲۳۵ □ امامت و قرآن ۲۳۶ □ امامت و حکومت ۲۳۸ □ امامت و خلافت ۲۴۱ □ امامت و خلافت ۲۴۲ □ فلسفه پذیرش حکومت ۲۴۳ □ امامت ۲۴۵ □ وظیفه مردم در برابر دولت اسلامی ۲۴۵ □ امام و بیت المال ۲۴۶ □ امام و حق به تاراج رفته ۲۴۷ □ اوج مظلومیت ۲۴۸ □ نقش مردم و بیعت ۲۵۰ □ مظلومیت امام ۲۵۲ □ امامت و حکومت ۲۵۳ □ امامت و خلافت ۲۵۴ □

فقهی - اخلاقی - ۲۵۷

ضرورت دین آگاهی ۲۵۷ □ خداوند، شارع حقیقی ۲۵۸ □ قضاوت، پایدها و نبایدها ۲۵۸ □ اختریینی ۲۶۰ □ مکه از آن همگان است ۲۶۲ □ احکام و زمان و مکان ۲۶۳ □

فلسفه احکام - ۲۶۵

حج ۲۶۵ □ جهاد ۲۷۰ □ جهاد، نماز، زکات، روزه، حج و... ۲۷۱ □ نماز ۲۷۶ □ زکات ۲۸۰ □

جایگاه قرآن کریم و اهل بیت (علیهم السلام) - ۲۸۳

قرآن کریم ۲۸۳ □ اهل بیت: ۲۹۱ □ فرج اهل بیت (علیهم السلام) ۲۹۷ □

جهاد و شهادت - ۲۹۹

کتابنامه - ۳۰۵

نمایه - ۳۰۹

آیات ۳۰۹ □ احادیث ۳۱۴ □ اشخاص ۳۲۰ □ کتابها ۳۲۵ □

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ﴾^۱

سلام و درود بی پایان به روان مطهر و تابناک ولی مؤمنان و امیر بیان، حضرت امام علی بن ابی طالب (علیه السلام) که خودش، بحق، معجزه بزرگ پیامبر عظیم الشان اسلام (صلی الله علیه و آله) بود و کلام شیوا و دلنشینش تالی تلو قرآن کریم، این سند جاودانه وحی و پیامبری، به راستی که چه زیبا نام گذاری شده است این بخش از بیانات اعجاز آمیز آن بزرگ مرد بی نظیر تاریخ - نهج البلاغه - و چه عنوان با مسمايي است عنوان «أَخُ الْقُرْآن».

حقیقت این است که گاه انسان سرگردان می شود که درباره بزرگ انسانی که عالم و آدم را مبهوت و ویژگیهای منحصر به فرد خویش کرده است چه بگوید، چه بنویسد و چگونه بیندیشد؟!

بگذار، حداقل در این بخش، قلم را هر چند کوتاه در اختیار کسانی قرار دهیم که بیگانه شان می نامیم، اما...

آیا در تاریخ مشرق زمین هیچ از نهج البلاغه سراغ گرفته ای که... شخص در برابر او آن چنان است که در برابر سیل خروشان و امواج شکننده دریا و یا در مقابل طوفانهای

تند و سرکش، یا در برابر یک واقعیت که طبیعت جز آن نمی‌تواند باشد و اگر تغییری در آن داده شود، یا اصل واقعیت تغییر می‌کند و یا اساساً از بین می‌رود.

بیانی که اگر برای کوبیدن و انتقاد به کار برده شود، تند و سرکش است و اگر برای تهدید تبهکاران گفته شود آتش‌فشانی پرجوش و خروش است، و اگر در منطق از آن استفاده شود، عقول و احساسات را به خود جذب می‌کند...

در مقام پند و اندرز، نوای گرم پدری را حس می‌کنی که با بیانی پدرا نه مملو از صدق و وفای انسانی و گرمی محبتی که آغاز دارد اما انتها ندارد، پند می‌دهد.

آیا خردی چون این خرد، دانشی چون این دانش، و بلاغتی مانند این بلاغت و شجاعتی به سان این شجاعت شناخته‌ای که با محبتی که حدی بر آن متصور نیست همراه باشد که از میزان و اندازه آن در شگفت باشی؟ چنان که در شگفت و حیرت خواهی بود از آن همه مزایا که تنها در یک فرد از اولاد آدم و حوا فراهم آمده است... تاریخ و حقیقت هر دو گواهی می‌دهند که او وجدان بزرگ، شهید راه حق و حقیقت، پدر شهیدان، علی بن ابی‌طالب، صدای عدالت انسانیّت و بزرگ شخصیت جاودان مشرق زمین است.

ای روزگار! چه می‌شد تا همه نیروهایت را به کار می‌بردی و در هر دوره، شخصیتی را به قلب و خرد و زبان و ذوالفقار چون علی علیه السلام، به جهان عرضه می‌داشتی؟^۱

نهج البلاغه تجلیگاه گوشه‌ای از شخصیت عظیم و بی‌بدیل این بزرگ‌مرد در همه عرصه‌های انسانیّت و معنویّت است. از این رو، گزافه نیست این سخن استاد شهید، علامه مطهری که:

نهج البلاغه دنیایی است که انسان باید به آن وارد شود تا احساس کند دنیای جدیدی را کشف کرده است.^۲

۱ - جورج جرداق، علی و حقوق بشر (صوت العدالة الانسانیة) ترجمه سردارنیا، ۱/۴۸ - ۵۱.

۲ - سیری در نهج البلاغه، مقدمه.

نگارنده به هیچ وجه مدعی نیست که حتی از کنار آستانه این دنیای مشحون از اسرار بی پایان الهی گذر کرده و یا از این اقیانوس نامتناهی، حتی کفی بر گرفته است، اما چنان که گفته‌اند:

آب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید
کار انجام شده تنها نمی است از آن «یم» و پرتوی است از آفتاب پرفروغ ولایت که گوشه‌ای از آن در نهج البلاغه شریف تجلی یافته است. «چه کند بینوا همین دارد؟»
نگارنده با گزینش بخشهایی ترجیحاً کوتاه، از خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمتها، برخی از نکته‌های اعتقادی، اخلاقی، سیاسی و... مستفاد از آنها را به صورت موضوعی و با شماره‌های مسلسل، تدوین نموده و عنوان «پرتوی از آفتاب» را بر آن نهاده تا اعترافی باشد به بضاعت مُزجات و توان اندک خویش در برابر این گنج بی پایان و دنیای عظیم ناشناخته باقیمانده از میراث گرانهای عترت مطهر نبوی صلی الله علیه و آله، ضمن اینکه از انتقادهای پیشنهادهای دلسوزانه و ارزشمند همه خوانندگان محترم به گرمی استقبال می‌کند.
همچنین وظیفه خود می‌داند از همه عزیزانی که در مراحل گوناگون ویراستاری، حروفچینی، نمونه‌خوانی و چاپ و نشر، نگارنده را بی دریغ یاری داده‌اند، بویژه، حجة الاسلام والمسلمین الهی خراسانی مدیرعامل محترم بنیاد پژوهشهای اسلامی، و آقایان محمود رسولی (حروفچین)، محمدجواد مهدوی (ویراستار) و دیگر همکارانشان در گروه نمونه‌خوانی صمیمانه سپاسگزاری نماید.
نیز شایان ذکر است که متن مورد استفاده نگارنده در این نوشتار، نهج البلاغه با ترجمه دکتر شهیدی است و در ترجمه‌ها، با تغییراتی، از همین ترجمه و نیز ترجمه شادروان دشتی استفاده شده است. با این امید که خدای متعال همه ما را از سرچشمه زلال قرآن و عترت سیراب فرماید. آمین!

مشهد مقدس - دانشگاه فردوسی - دانشکده الهیات

محمدحسن حائری